

Pieśń I (Byś wszystko złoto posiadał, które - powiadają...)

JAN KOCHANOWSKI

PIEŚNI, KSIĘGI PIERWSZE

Pieśń I¹

INTACTIS OPULENTIOR²

Byś³ wszystko złoto posiadał, które — powiadają —
Gdzieś daleko gryfowie i mrówki⁴ kopają⁵;
Byś pałace rozwodził⁶ nie tylko na ziemi,
Lecz i morza kamieniami zabudował⁷ swemi;

Jesli⁸ dyjamentowe goździe⁹ Mus¹⁰ ma w ręku,
Któreми natwardszego umie pożyć¹¹ sęku¹²,
Ani ty wyswobodzisz serca z ciężkiej trwogi,
Ani z okrutnej śmierci sidiel wyrwiesz nogi¹³.

Lepiej polnych Tatarów¹⁴ dawny zwyczaj niesie,
U których każdy swój dom wozi na kolesie¹⁵;
Lepszego rządu Gete grubi używają¹⁶,
Gdzie niwy¹⁷ nie mierzone¹⁸ wolne zboża dają¹⁹.

¹W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

²*intactis opulentior* — pieśń jest parafrazą ody Horacego (Carmina III 24) noszącej tytuł *Ad divites avaros (Do zachłannych bogaczy)*. Początek tej pieśni (incipit) stanowią słowa podane tu jako motto: „*intactis opulentior*”. [przypis redakcyjny]

³*byś* — tu: choćbyś. [przypis redakcyjny]

⁴*gryfowie i mrówki* — gryfy, mitologiczne ptaki posiadające duże skrzydła, orle dzioby i tułowia lwa; były strażnikami złota na pustyniach północnych Indii czy też w Arabii; tutaj wraz z mrówkami są przedstawione jako istoty strzegące skarbów i wydobywające złoto. [przypis redakcyjny]

⁵*kopają* (starop.) — kopią, wydobywają. [przypis redakcyjny]

⁶*rozwodzić coś* — budować na ogromnej przestrzeni. [przypis redakcyjny]

⁷*morza kamieniami zabudował* — jest to nawiązanie do metody budowania rzymskich willi; wprawdzie nie na morzu, ale na tamach czy kamiennych groblach wchodzących w morze. [przypis redakcyjny]

⁸*jesli* (starop.) — skoro. [przypis redakcyjny]

⁹*dyjamentowe goździe* — stalowe gwoździe. [przypis redakcyjny]

¹⁰Mus — bogini konieczności (łac. Necessitas). [przypis redakcyjny]

¹¹*pożyć* (strop.) — zniszczyć, pokonać. [przypis redakcyjny]

¹²*natwardszego (...) sęku* (starop.) — ogromnej trudności (określenie przysłowiowe). [przypis redakcyjny]

¹³*Ani (...) wyswobodzisz (...), Ani (...) wyrwiesz* — ani nie wyswobodzisz, ani nie wyrwiesz; w staropolszczyźnie przeczenie było zawarte w spójniku „ani”. [przypis redakcyjny]

¹⁴*polnych Tatarów* — koczowniczych Tatarów, którzy są tu odpowiednikami Scytów z pieśni Horacego. [przypis redakcyjny]

¹⁵*kolasa* (tu forma N. lp: kolesie) — wóz chłopski, ciężarowy. [przypis redakcyjny]

¹⁶*Lepszego rządu Gete grubi używają* — lepszy porządek jest u prymitywnych Getów, czyli u starożytnego ludu, koczującego nad Dunajem, uważanego za poprzednika Tatarów. [przypis redakcyjny]

¹⁷*niwa* — tu: wydzielona część pola. [przypis redakcyjny]

¹⁸*nie mierzone* — nie wymierzone na poszczególne działki, nie posiadające ustalonych granic. [przypis redakcyjny]

¹⁹*wolne zboża* — dostępne dla wszystkich, stanowiące wspólną własność. [przypis redakcyjny]

Tam niewinna²⁰ macocha dziątek pierwszej żony,
Sirót nędznych²¹, przestrzega wczasu²² z każdej strony²³;
Ani z wielkim posagiem męża rządzi²⁴, ani
Nadzieje kładzie w gładkim²⁵ miłośniku²⁶ pani.

Wielki posąg rodziców postęпки uczciwe,
A k temu obyczaje skromne i wstydlive;
Występnich tam nie cierpią, lecz kto będzie krzywy,
Niech się wierci, jako chce, nie zostanie żywy.

O, ktokolwiek będzie chciał mordy niecnotliwe
I domowe okrócić²⁷ najazdy krwie²⁸ chciwe,
Jesli pragnie ojczyzny ojcem być nazwany
I tymże na wysokich kolumnach pisany,

Niech objęździć swą wolą śmie nieokróconą²⁹,
A jego sprawy przysze wieki więc wspomioną;
Ponieważ cnocie żywej³⁰ my źli, nie życzymy³¹,
Aż gdy nam z oczu zniknie, toż³² jej żałujemy.

Co po tych skargach próżnych, jesli na występy
Przez spary — jako mówią — patrza urząd tępy³³?
Po co statut i prawa chwalebne stawiamy,
Jesli się obyczajów dobrych nie trzymamy?

Nie odstraszą zbytęcznym³⁴ ogniem zarażone
Kupca kraje chciwego ani przesadzone³⁵
Mrozem gwałtownym pola; żęglarze bywali³⁶
Wszystek świat, jako wielki³⁷, kołem objechali.

Ubóstwo, hańba wielka, każe człowiekowi
Czynić i cierpieć wszystko; już on i wstydowni
Mir dawno wypowiedział³⁸, i cnocie, niedbały,
Poświęconej nie myśli dostępować skały³⁹.

²⁰niewinny (starop.; lac. *innocens*) — odznaczający się nieskazitelnymi obyczajami. [przypis redakcyjny]

²¹nędzny* (starop.) — nieszczęśliwy. [przypis redakcyjny]

²²przestrzegać wczasu (starop.) — doglądać wygody. [przypis redakcyjny]

²³z każdej strony — tu: pod każdym względem. [przypis redakcyjny]

²⁴męża rządzi (starop.) — rządzi mężem. [przypis redakcyjny]

²⁵gładki (starop.) — piękny, urodziwy. [przypis redakcyjny]

²⁶miłośnik (starop.) — zalotnik, kochanek. [przypis redakcyjny]

²⁷okrócić (starop.) — ukrócić, poskromić. [przypis redakcyjny]

²⁸krwie (starop. D. lp rodz. ż.) — krwi. [przypis edytorski]

²⁹objęździć swą wolą (...) nieokróconą (starop.) — powściągnąć, opanować nieposkromioną samowolę. [przypis redakcyjny]

³⁰cnota żywa — prawdziwa cnota (inne możliwe rozumienie: cnota ludzi żywych). [przypis redakcyjny]

³¹nie życzymy (starop.) — nie sprzyjamy. [przypis redakcyjny]

³²toż (starop.) — dopiero wtedy. [przypis redakcyjny]

³³Przez spary (...) patrza urząd tępy (starop.) — opiecały urząd patrzy pobłażliwie, „przez palce”. [przypis redakcyjny]

³⁴zbytęczny* (starop.) — nadmierny. [przypis redakcyjny]

³⁵przesadzony (starop.) — nadmiernie wypełniony. [przypis redakcyjny]

³⁶bywały (tu forma lm: bywali) — doświadczony; por. wyraz pokr.: bywalec. [przypis redakcyjny]

³⁷jako wielki — cały wielki. [przypis redakcyjny]

³⁸Mir (...) wypowiedział (starop.) — zerwał pokój. Obecnie „wypowiada się” wojnę; wówczas mówiono: wypowiadam pokój, opowiadam wojnę. [przypis redakcyjny]

³⁹dostępować skały (starop.) — zbliżać się do skały. [przypis redakcyjny]

Albo my do spólnego skarbu⁴⁰, gdzie życzliwa
Ludzka pochwała i głos pospolity⁴¹ wzywa,
Albo w morze, przyczynę wszech nieszczęśliwości,
Perły, złoto i wielkiej kamienie drogości

Zarzućmy, jeśli grzechów żałujem statecznie
I nieprawości swoich. Potrzeba kóniecznie
Złej napierwsze początki żądze⁴² wykorzenić,
A dziełem pracowitszym pieszczotę⁴³ odmienić.

Nie umie syn szlachecki na koń wsieść i w łowy
Na dziki żwierz z oszczepem jachać⁴⁴ niegotowy,
Lepiej kufla świadomy⁴⁵ albo kart pisanych⁴⁶,
Każesz li dać, i kostek, prawem zakazanych.

Więc ojciec krzywo przysiągł, wydarł sąsiadowi,
Gotując niegodnemu spadek potomkowi:
I przybywa-ć mu⁴⁷ rzkomo⁴⁸, ale nie wiem czemu,
Zawždy na czymści schodzi państwu niesporemu⁴⁹.

⁴⁰*spólny skarb* (starop.) — wspólny skarb; chodzi tu o skarb państwowy utworzony z podatków. [przypis redakcyjny]

⁴¹*pospolity* (starop.) — powszechny; por. wyraz pokrewny: rzeczpospolita. [przypis redakcyjny]

⁴²*żądze* (starop. D. lp) — żądzę. [przypis redakcyjny]

⁴³*piieszczota** (starop.) — wygodnictwo, zniewieściałość. [przypis redakcyjny]

⁴⁴*jachać* (starop.) — jechać. [przypis redakcyjny]

⁴⁵*kufla świadomy* — znający się na kuflu, czyli na picciu alkoholu. [przypis redakcyjny]

⁴⁶*karty pisane* — malowane, służące do gry. [przypis redakcyjny]

⁴⁷*przybywa-ć mu* — przybywa ci mu, czyli: bogaci się. [przypis redakcyjny]

⁴⁸*rzkomo* (starop.) — rzekomo, pozornie. [przypis redakcyjny]

⁴⁹*Zawždy na czymści schodzi państwu niesporemu* (starop.) — zawsze czegoś brakuje majątkowi, którego nie przybywa (inne rozumienie: zawsze czegoś brak, by zostać prawdziwym panem). [przypis redakcyjny]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z *Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur*.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na *Licencji Wolnej Sztuki 1.3*.

Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisałismy w *Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur*. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/piesni-ksiegi-pierwsze-piesni-i>

Tekst opracowany na podstawie: *Pieśni Jana Kochanowskiego księgi dwoje*, Drukarnia Łazarzowa, Kraków, 1586

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Olga Sutkowska, Piotr Wilczek.

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).